

УДК 371.134.+373.2(477.43/44)(045)

І. М. ШОРОБУРА

доктор педагогічних наук, професор
Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В РЕГІОНІ

У статті подано організаційні засади професійної підготовки фахівців дошкільної освіти в регіоні (Хмельницька область). Висвітлено законодавчу базу реалізації дошкільної освіти в Україні. Розглянуто модернізацію змісту дошкільної галузі в Хмельницькій області. Подано статистичні дані забезпечення якісною дошкільною освітою наймолодших членів нашого суспільства. Показано сучасні реалії, що орієнтують на підготовку вихователя в Хмельницькій гуманітарно-педагогічній академії як гуманістично зорієнтованої особистості, здатної оперативно реагувати на динаміку соціально-економічних процесів, умов власної професійної діяльності, розробляти й упроваджувати нові технології у процес навчання і виховання.

Ключові слова: дошкільна освіта, професійна підготовка, фахівець дошкільної освіти.

Сучасний етап розвитку системи вищої освіти характеризується інноваційним пошуком найвагоміших важелів впливу на покращення якості фахової підготовки. Звичайно, підготовка педагогічних кадрів, у тому числі й вихователя дітей дошкільного віку, насамперед, повинна відповідати вимогам сучасності та Європейському освітньому простору, адже це перша освітня ланка, від якої залежить рівень освіченості й вихованості майбутнього покоління. Пріоритетним завданням вищої освіти є підготовка фахівців нового рівня якості, які б відповідали вимогам суспільства, були спроможними адаптуватися до швидкоплинних змін у педагогічній діяльності, володіючи уміннями упродовж усього життя самостійно поповнювати професійні знання та збагачувати власний досвід роботи. Від того, які професійні знання, уміння, навички, рівень соціальної компетентності отримає сучасний вихователь у вищому навчальному закладі, залежатиме доля майбутнього України [1].

Перебудова системи освіти в Україні потребує великих зусиль творчих педагогічних колективів у справі адаптації методичного базису процесу підготовки фахівців освітньої галузі до вимог європейських стандартів освіти. Зокрема, це стосується створення наповненого оновленим змістом навчально-методичного забезпечення курсів, за якими здійснюється підготовка напряму “Дошкільна освіта”.

Проблему професійної підготовки вихователів висвітлено в працях Г. Беленької (формування фахової компетентності); Н. Денисенко (керівництво роботою з фізичного виховання дошкільників в умовах дошкільного навчального закладу); Е. Карпової (аспект формування системності знань у студентів); Н. Лисенко, З. Плохій (підготовка вихователів до орга-

нізації еколого-дослідницької діяльності дітей у природі); Г. Підкурманної (формування у майбутніх вихователів професійних умінь розвитку художньої творчості дітей) та ін. У доробках А. Богущ, С. Вітвіцької, Н. Гавриш, В. Кузьменко, Т. Поніманської та інших обґрунтовано необхідність особистісного розвитку майбутніх вихователів, формування умінь педагогічної діагностики, моделювання педагогічних ситуацій, формування здатності до активної діяльності [1].

Метою статті є аналіз професійної підготовки фахівців дошкільної освіти в регіоні (Хмельницька область).

Дошкільна освіта існує як самостійна система галузі освіти і є обов'язковою складовою неперервної освіти в Україні. Вона гармонійно поєднує сімейне та суспільне виховання і покликана підготувати дитину до активного суспільно-корисного життя, подальшого навчання.

Відповідно до завдань державної політики щодо ролі й значення дошкільної освіти України на сучасному етапі, коли визначено її обов'язковість для дітей дошкільного віку, необхідні конкретні й дієві заходи з модернізації дошкільної освіти. Це визначено Законом України "Про внесення змін до законодавчих актів з питань загальної середньої та дошкільної освіти щодо організації навчально-виховного процесу", Указом Президента України "Про заходи щодо забезпечення пріоритетного розвитку освіти в Україні" від 30.09.2010 р., резолюцією I Всеукраїнського з'їзду педагогічних працівників дошкільної освіти України.

Основні механізми розвитку дошкільної освіти на період до 2017 р. окреслено в Державній цільовій соціальній програмі розвитку дошкільної освіти на період до 2017 року, затвердженій постановою Кабінету Міністрів України від 13.04.2011 р. № 629, якими передбачено створення належних умов для функціонування дошкільної освіти. Розроблено програму розвитку дітей старшого дошкільного віку "Впевнений старт", яка відображає запити практиків та, з урахуванням кращих на цей період теоретичних і методичних рекомендацій, пропонує орієнтири змістового наповнення освітньої роботи з дітьми, націлює педагогів і батьків на особистісний розвиток дітей за основними напрямками [2].

Одним із основних напрямів державної освітянської політики в Україні визнано модернізацію системи дошкільної освіти з урахуванням принципів демократизації, гуманізації, індивідуалізації педагогічного процесу. В її основу покладено пріоритетність дошкільної ланки в єдиній національній системі неперервної освіти, а основним завданням визначено забезпечення особистісного зростання кожної дитини з урахуванням її задатків, здібностей, індивідуальних особливостей фізичного і психічного розвитку. Державні вимоги до рівня освіченості, розвиненості, вихованості дитини 6 (7) років перед її вступом до школи визначено у положеннях Базового компонента дошкільної освіти.

Ключовими завданнями роботи дошкільних навчальних закладів є: максимальне охоплення дітей дошкільною освітою та надання їм якісних

освітніх послуг; охорона життя і збереження здоров'я дітей раннього та дошкільного віку, актуалізація питань безпеки життєдіяльності; розвиток духовного потенціалу особистості дитини; формування предметно-практичної компетенції вихованців [3].

У Хмельницькій області триває модернізація змісту освітньої галузі. Розуміючи, що забезпечення якісною освітою наймолодших членів нашого суспільства є інвестицією в добробут нашої держави, в області розширено мережу дошкільних навчальних закладів. У 2013 р. відкрито 4 нові дитячі садки, відновлено роботу 3 закладів, проведено реконструкцію 7 приміщень ДНЗ та відкрито 33 додаткові групи у функціонуючих закладах. Проведена робота дала можливість створити додаткові місця в навчальних закладах для 800 дітей дошкільного віку [5].

У комунальну власність передано дошкільний навчальний заклад № 36 м. Хмельницького, який був у власності обласного центру зайнятості. Завершується реконструкція викупленого у комунальну власність дошкільного навчального закладу № 19 м. Кам'янець-Подільського, який був у власності Кам'янець-Подільської швейної фабрики і не функціонував 5 років.

Разом з тим в окремих сільських поселеннях у зв'язку з відсутністю дітей призупинено діяльність 3 дошкільних закладів.

Усього на кінець 2014 р. у мережі налічується 798 дошкільних навчальних закладів. У містах – 160 дошкільних навчальних закладів, у сільській місцевості – 638. У комунальній власності знаходиться 815 дошкільних закладів, у власності міністерств і відомств – 3, у приватній власності – 1, у власності колективних сільськогосподарських підприємств – 6.

В області функціонує 124 навчально-виховні комплекси (об'єднання) “дошкільний навчальний заклад – загальноосвітній навчальний заклад”. У 2012 р. створено 9 навчально-виховних комплексів та реорганізовано й закрито 9 НВК (НВО). Найбільше НВК функціонує у Славутському (30), Ізяславському (20), Деражнянському (17) районах.

Контингент дітей у дошкільних навчальних закладах становить 45,327 (у тому числі учнів у 1-х класах на базі ДНЗ – 1,154). Рівень охоплення дітей віком від 3 до 6 (7) років дошкільною освітою становить 95,1%, що на 6,1% більше, ніж у 2011 р. (зокрема варіативними формами – 2,8%). У містах охоплено 98,5% дітей, у селах – 89,5%. Стовідсоткового рівня охоплення дітей від 3 до 6 (7) років дошкільною освітою досягнуто у містах Нетішині, Хмельницькому, Старокостянтиніві, Шепетівці та Старокостянтинівському, Чемеровецькому районах [5].

Діти 5-річного віку охоплені дошкільною освітою стовідсотково, з них: 95,2% відвідують дошкільні навчальні заклади, 4,8% – охоплені варіативними формами роботи (274 дитини старшого дошкільного віку отримують освіту в короткотривалих групах при загальноосвітніх навчальних закладах, 290 дітей охоплені соціально-педагогічним патронатом).

Чисельність дітей у дошкільних навчальних закладах у розрахунку на 100 місць становить 120 осіб (у містах – 136, у сільській місцевості –

98). Порівняно з 2011 р. кількість дітей на 100 місць збільшилась на 6 одиниць [4].

У зв'язку з міграцією сільського населення у міста та збільшенням народжуваності дітей існує черга на влаштування в міські дошкільні навчальні заклади у кількості 7,216 дітей. Найбільша черга в містах: Хмельницькому, Кам'янці-Подільському, Славуті та Полонському районі.

Залишається актуальним питання задоволення освітніх потреб дітей з вадами фізичного та розумового розвитку. Для таких дітей в області функціонують 4 дошкільні навчальні заклади компенсуючого типу, 88 закладів комбінованого типу, в яких у 227 спеціальних та санаторних групах виховується 3,303 дітей з порушенням слуху, зору, мовлення, опорно-рухового апарату, інтелекту, з проявами туберкульозної інфекції [5].

Спрямовується робота на організацію інклюзивної освіти. Досвід напрацьовано в м. Нетішині (створено профілактично-реабілітаційні центри для дітей з вадами фізичного розвитку на базі трьох дошкільних закладів) та м. Кам'янці-Подільському (діє міська програма з інклюзивного навчання і виховання дітей). Всього освітні послуги та корекційно-реабілітаційну допомогу в дошкільних навчальних закладах області отримують 313 дітей-інвалідів дошкільного віку. З метою покращення інформатизації дошкільних навчальних закладів та застосування інноваційних технологій в області комп'ютерами забезпечено 43,6% ДНЗ, що на 10% більше, ніж у 2011 р. До Інтернету підключено 26% (більше на 5,8%, ніж у 2011 р.) [5].

Згідно з обліковою кількістю штатних працівників (осіб) у дошкільних навчальних закладах, у області працюють 4,787 педагогів, із них 55,2% – з повною вищою освітою.

Важливим є питання підготовки кадрів для дошкілля. Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія – один з найдавніших навчальних закладів Поділля, якому виповнюється 95 років. Науково-педагогічний колектив за своїм складом має всі потенційні можливості якісно реалізувати завдання, що постають перед академією з підготовки фахівців сфери дошкільної освіти.

Сьогодні на факультеті дошкільної освіти навчальний заклад готує вихователів дітей дошкільного віку за чотирма освітньо-кваліфікаційними рівнями (ОКР): “молодший спеціаліст”, “бакалавр”, “спеціаліст”, “магістр”. На першому ОКР з основною кваліфікацією поєднують освоєння однієї з додаткових спеціалізацій: соціальний педагог дошкільної освіти, сімейний педагог, вчитель іноземної (англійської) мови в дошкільних навчальних закладах та в початковій школі, вихователь логопедичних груп, організатор фізичного виховання. Навчальний процес на факультеті забезпечують викладачі 10 кафедр.

Сучасна соціально-економічна ситуація вимагає принципово нових підходів до професійної підготовки фахівців вищого навчального закладу. Визначальними тенденціями розвитку світової освітньої системи стають її фундаменталізація, посилення гуманістичної спрямованості, духовної та

загальнокультурної складової освіти, формування в магістрантів системного підходу до аналізу складних соціальних ситуацій, стратегічного мислення, розвиток соціальної та професійної мобільності.

Необхідність підтримання високої конкурентоспроможності на динамічному ринку праці вимагає набуття професійних компетенцій особистості, здатної продуктивно діяти в різноманітних життєвих ситуаціях.

Освітньо-професійна підготовка в академії передбачає формування майбутнього вихователя як людини, якій притаманні гуманність, духовність, творчість, яка володіє необхідними для роботи в дошкільному закладі професійними знаннями, уміннями й навичками. Зміст підготовки відповідає таким вимогам: пріоритет національних і загальнолюдських духовних цінностей; органічний зв'язок спеціальних курсів з національною культурою, історією, традиціями українського народу; формування у студентів потреб і здібностей до пізнавальної творчості, критеріальних основ наукового світогляду, що забезпечує пріоритет людини та її цінностей; науковий і світський характер соціально-гуманітарних дисциплін; демократизм системи викладання дисциплін, свобода вибору студентами форм занять і навчальних курсів; безперервна система вищої педагогічної освіти [3].

Сучасні реалії орієнтують на спеціальну підготовку вихователя як гуманістично зорієнтованої особистості, здатної оперативно реагувати на динаміку соціально-економічних процесів, умов власної професійної діяльності, розробляти й упроваджувати нові технології у процес навчання і виховання. Загальнопедагогічна підготовка покладена в основу підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до роботи з різновіковими групами дошкільників. Педагогічна підготовка в академії не тільки зумовлює професійне становлення студентів, а й виконує зорієнтовуючі, розвивальні, теоретичні, методологічні й діяльнісні функції.

В академії на сьогодні підготовку майбутніх фахівців дошкільної освіти розглядають як багатофакторну структуру, головне завдання якої полягає у набутті кожним студентом особистісного смислу діяльності, формуванні фахової майстерності, постійно зростаючому інтересі до роботи з дітьми та їхніми батьками, а також у розвитку успішності в діяльності. Рівень підготовки майбутнього вихователя до роботи в ДНЗ визначається сформованістю необхідних знань, умінь і навичок та відповідних структурних компонентів готовності майбутніх вихователів до різних видів діяльності. Зокрема, це мотиваційний компонент (потреба в наданні педагогічної підтримки дошкільникам; спрямованість на встановлення відносин співробітництва з дітьми; орієнтація на потреби та внутрішні можливості дитини); когнітивний (володіння базовими психолого-педагогічними знаннями; обсяг знань про педагогічну підтримку дітей дошкільного віку; міцність і гнучкість засвоєння знань); операційний (уміння здійснювати діагностику розвитку дитини; добирати ефективні методи та тактики для розв'язання проблем дошкільництва); рефлексивний (самоконтроль і самооцінка дій із реалізації педагогічної підтримки).

Для успішного здійснення педагогічної діяльності вихователь оволодіває знаннями з дошкільної педагогіки, дитячої психології, індивідуальних психологічних характеристик, вікової фізіології, дошкільної педіатрії та гігієни, правил охорони життя і зміцнення здоров'я дітей. Опановує відомості, які на загальнотеоретичному рівні розкривають мету, завдання, принципи, зміст виховання і навчання дітей, а також оптимальні умови, форми, методи й засоби здійснення навчально-виховного процесу, організації ігор, інтелектуальної та фізичної праці, художньої творчості, облаштування простору життєдіяльності дітей.

Викладачами академії створюється потужна науково-методична база для вдосконалення навчально-виховного процесу відповідно до сучасних вимог входження в європейський освітній простір: розроблено навчальні та робочі програми до кожної дисципліни навчального плану, методичні рекомендації до семінарських, практичних, лабораторних занять, самостійної роботи студентів, створені навчально-методичні комплекси з усіх навчальних дисциплін. Працюють викладачі над створенням та випуском науково-методичних посібників, курсів лекцій.

Для досягнення високих результатів майбутній вихователь повинен володіти певними особистісними якостями: здатність до рефлексії і контролю результатів педагогічної діяльності, співробітництва з дитиною на засадах гуманізму, розвитку її особистості; здатність виявляти та враховувати інтереси дітей, їхнє право на повагу; постійна налаштованість на розширення знань, самонавчання і самовиховання для вдосконалення своєї педагогічної майстерності. На базі дошкільних навчальних закладів області та м. Хмельницького створено філії кафедри, які беруть активну участь у практичній підготовці фахівців дошкільної освіти. Практику студенти проходять у дошкільних навчальних закладах міста та області, в яких працюють переважно наші випускники. Укладено угоду про взаємообмін студентами для проходження педагогічної практики з іншими навчальними закладами. Для успішної діяльності вихователь дошкільного закладу повинен оволодіти певною сукупністю знань, умінь, виховувати в собі позитивні особистісні якості. Центральним суб'єктом навчально-виховного процесу на факультеті є студент, і тому основою діяльності професорсько-викладацького складу є утвердження моделі особистісно-орієнтованого підходу до навчання і виховання. До потреб студентів факультету діють редакційно-видавничий відділ, методичний кабінет, бібліотека з читальним залом, Інтернет. Створено інформаційно-методичний центр зі спеціальності "Дошкільна освіта". Його робота забезпечує інформацію щодо оновлення змісту дошкільної освіти, результатів наукових досліджень та нових педагогічних технологій, створює умови для інтелектуальної праці студента і викладача. Мікроцентр розвитку дитини надає методичну, консультаційну та діагностичну допомогу студентам та сім'ям, які виховують дошкільників. Робота психолого-педагогічного клубу "Обговорюємо проблему" сприяє самостійній пошуково-дослідницькій діяльності студентів та фор-

муванню власної позиції на проблему. Майстер-клас “Золотослів” захоплює майбутніх вихователів виразним читанням художніх творів перед аудиторією, виробляє здатність спілкування з дітьми та колегами. Вивчення індивідуальних особливостей дошкільника – мета роботи психологічної лабораторії. Формування екологічної культури особистості в дошкільному дитинстві, бережного ставлення до природи проходить на засіданнях екологічної студії “Зелена планета”. Працює клуб “Діалог”. На засіданнях клубу відбувається діалог між студентами та науковцями, між студентами та викладачами, між студентами та письменниками тощо. Започатковано випуск збірника статей студентів “Актуальні проблеми дошкільної освіти”. Студенти є активними учасниками управлінської діяльності на факультеті та академії.

Вихователь дітей дошкільного віку має бути всебічно розвиненою, гармонійною особистістю, і тому студенти не лише навчаються, відвідують клуби й гуртки, а й беруть активну участь у художній самодіяльності.

Висновки. Запорукою успішної педагогічної діяльності майбутнього вихователя є його ерудованість, сучасний світогляд, об’єктивна самооцінка, педагогічний такт, високорозвинуті професійні якості, психолого-педагогічна освіченість, уміння працювати з дітьми, що є актуальним для дошкільця Хмельниччини. Першочерговими завданнями розвитку освітньої галузі Хмельницького регіону є забезпечення повноцінного фізичного, духовного здоров’я дітей, розвиток особистості відповідно до національних і загальнолюдських цінностей, підвищення якості надання освітніх послуг, створення умов для забезпечення рівного доступу до якісної освіти.

У зв’язку з цим проблема професійної підготовки майбутніх фахівців з дошкільної освіти в регіоні є однією з актуальних проблем сучасності, адже жодна з педагогічних професій не вимагає оволодіння таким спектром соціально-професійних, педагогічних та практичних умінь і навичок, як професія вихователя дітей дошкільного віку.

Перспективи подальших розвідок щодо професійної підготовки фахівців дошкільної освіти в регіоні ми вбачаємо у вивченні потреб області в підготовці вихователів до роботи в різних типах, зокрема інноваційних, дошкільних навчальних закладів.

Список використаної літератури

1. Беленька Г. В. Вихователь дітей дошкільного віку: становлення фахівця в умовах навчання : монографія / Г. В. Беленька. – Київ : Світич, 2006. – 304 с.
2. Державна національна програма “Освіта. Україна XXI століття” // Освіта. – 1993. – № 44–46.
3. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка : підручник / Т. І. Поніманська. – Київ : Академвидав, 2015. – 448 с.
4. Статистичний щорічник Хмельницької області за 2013 рік / за ред. Л. О. Хамської ; Головне упр-я статистики у Хмельницькій обл. – Хмельницький, 2013. – 402 с.
5. Статистичний щорічник Хмельницької області за 2014 рік / за ред. Л. О. Хамської ; Головне упр-я статистики у Хмельницькій обл. – Хмельницький, 2015. – 404 с.

Стаття надійшла до редакції 11.01.2016.

Шоробура И. М. Профессиональная подготовка специалистов дошкольного образования в регионе

В статье представлены организационные основы профессиональной подготовки специалистов дошкольного образования в регионе (Хмельницкая область). Представлена законодательная база реализации дошкольного образования в Украине. Охарактеризован процесс модернизации содержания дошкольной отрасли в Хмельницкой области. Представлены статистические данные обеспечения качественным дошкольным образованием молодых членов общества. Показаны современные реалии, которые ориентируют на подготовку воспитателя в Хмельницкой гуманитарно-педагогической академии как гуманистически ориентированной личности, способной оперативно реагировать на динамику социально-экономических процессов, условий собственной профессиональной деятельности, разрабатывать и внедрять новые технологии в процесс обучения и воспитания.

Ключевые слова: дошкольное образование, профессиональная подготовка, специалист дошкольного образования.

Shorobura I. Pre-School Teachers Training in Conditions of Khmelnytskyi Region

The article deals with the organizing fundamentals of pre-school teachers training in Khmelnytskyi region. The law-making base of pre-school education realization in Ukraine is represented. The main adjectives of pre-school establishments work are defined (highest possible pupils' coverage with pre-school education, inner potential development, subject-practical competence formation), and main processes, aiming at pre-school quality rise as well (standardization and modernization of pre-school education matter, introduction of brand new law-making base, the improvement of control and estimation system of the pre-school education quality, providing with the succeeding educational field). The article characterizes the process of pre-school field matter modernization in Khmelnytskyi region. The statistic data about pre-school pupils quantity are presented, as well as providing with the pre-school establishments basis in order to give a qualitative pre-school education to the youngest members of our society.

Modern realities demand to regard the pre-school teacher training in humanitarian pedagogical academy of Khmelnytskyi as a process of human-oriented development of personality, capable to react immediately on social-economical processes, own professional working conditions, to develop and introduce new technologies into educational process. The characteristic of interconnected pedagogical work components in the academy is given (gnostical, projective, constructive, organizing, communicative). The educational-methodic base for pre-school teachers training improvement is described.

Key words: pre-school education, vocational training, a specialist pre-school education.